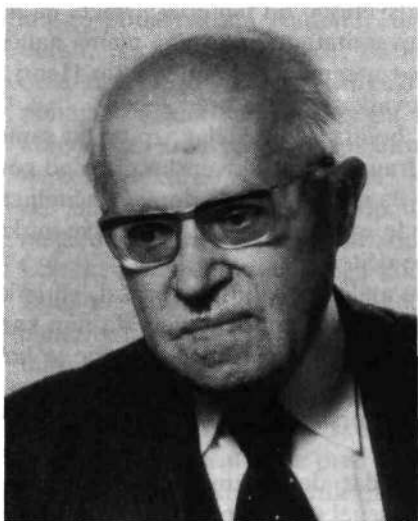

Videnje slepe baronice – in resničnost

Anton
Ingolič

V začetku prejšnjega meseca (5. 1.) je Anton Ingolič brez povnanjenega hrupa praznoval svojih plodnih petinosemdeset let življenja, natanko pred šestdesetimi leti pa je, v februarški številki Ljubljanskega zvana, objavil svojo prvo novelo, Hiša številka 52. Dva jubileja torej, za katera lahko uporabimo sicer zgubljen, pa vendar primeren prilastek: visoka. Vendar, če je prvi, življenjski jubilej, bolj ali manj danost, je pri drugem

pisatelj odločilno in zavestno udeležen: ta mesec namreč ne poteka samo šestdeset let od objave njegove prve novele, ampak pomeni tudi in predvsem, da je bil pisatelj ves ta čas ustvarjal v polnem pomenu besede, brez zastojev in na zunaj opaznih kriz, in da je resnično ustvarjal tudi ta trenutek, ob svoji petinosemdesetletnici. Zato mu kar nisem verjel, ko mi je prinesel pričujočo novelo z nekakšno zadrego, kot je najbrž prinesel ali poslal prvo Ljubljanskemu zvonu, le da tokrat s pripombo: »To pa je najbrž moja zadnja novela.« Mu nisem verjel, ker pisatelja Ingoliča poznam in vem: čeprav ima težave z vidom, bo pisal do smrti.

Urednik

Videnja slepe baronice – in resničnost

»Henri počasneje... počasneje, prosim!« je voznika skoraj novega peugeota 405 SR zaprosila njegova mati, baronica Karolina Delagrange, rojena pl. Zellinger, ki je sedela na zadnjem sedežu in že nekaj časa obračala glavo na levo in desno, kakor da si ogleduje kraje, mimo katerih sta se peljala. »To so moji, to so naši kraji!« je poudarila in nadaljevala rahlo vznemirjena. »Kmalu boš na levi zagledal manjšo vzpetino in na njej staro, zelo staro cerkev...«

»Jo že vidim!« je materi sporočil sin, črnolas in širokoplečat moški v najlepših letih, in še povedal, da je cerkev s koničasto streho na zvoniku gotovo zelo stara, so jo pa pred kratkim prebelili, da je videti kot golobica

na zelenem gričku. »Zares niso mogli zanjo najti primernejšega kraja,« je na hitro ocenil in vprašal, kaj je nizko pritlična hiša tik ob cerkvi in kaj dvonadstropna malo dalje.

»Nizka hiša je župnišče, visoka pa šola,« je povedala baronica in se, čeprav je komajda še razločila svetlobo od teme, zastrmela na levo.

»Tam se je torej moja univerzitetno izobrazena mama naučila abecedo in poštevanke?!« je nejeverno zategnil štiridesetletni sin Henri Delagrange, ne da bi bil odvrnil pogled z ovinkaste ceste pred seboj.

»Na tistile hribček sem hodila samo delat izpite na koncu vsakega šolskega leta, nemško in tudi francosko pa slovensko pravilno govoriti, brati in pisati pa računanja me je učila in tudi naučila domača učiteljica, gospa . . . gospa Helena,« se je baronica le spomnila imena svoje prve in, kakor je bila še vedno prepričana, najboljšje učiteljice.

Henri pa jo je kljub temu malce pobalinsko vprašal, ali je kdaj padla.

»Padla ne, pač pa enkrat, zadnjič, znala preveč, da sem kar preskočila zadnji oddelek in kljub nasprotovanju svoje mame, ki me je hotela poslati na nadaljnje šolanje k eni svojih sester v Innsbruck, a z očetovo privolitvijo naredila sprejemni izpit na mariborski gimnaziji . . .« se je baronica pohvalila.

»Veliko maturo pa si vendar delala, in jo, kolikor vem, z odliko naredila v Innsbrucku . . .« ji je segel v besedo Henri.

»Če veš to, menda tudi veš, da ni šlo tako gladko,« je baronica opozorila Henrija. »Po mali maturi me je mama odpeljala v Innsbruck in vpisala v samostansko šolo za vzgojo plemiških deklet. Toda že po enem letu meni skrajno zoprnega vzgajanja in izgubljanja časa med grofovskimi domišljavkami sem se po očetovem odločnem nastopu vpisala v peti razred gimnazije, vendar ne v Mariboru, kakor sem si želela in kakor si je želel tudi oče, pač pa v Innsbrucku . . .« »Pa pustiva to, ljubi Henri, pazi rajši na cesto . . . ovinek bo sledil ovinku . . .«

In spet se je obrnila na levo, čeprav cerkve, če bi imela še zdrave oči, ne bi bila več videla. Obudili so se ji spomini na tista zgodnja leta, ko se je z materjo in bratom Fredijem ob nedeljah in praznikih vozila k dopoldanski maši. In čeprav je v spominu celo videla zastavnega kočijaža in slišala, kako je priganjal par rjavcev, se ni mogla spomniti, kako so ga klicali. Joj, kako je drdrala kočija skozi vas in kako so se ji praznejše oblečeni vaščani umikali, otroci pa se prestrašeni razbežali na obcestne travnike in njive!

. . . Vendar smo navadno prišli v cerkev, ko je čokat župnik z ministrantoma že stal pred oltarjem. Hitro smo se spravili v našo klopo, ki je stala med glavnim oltarjem in obhajilno mizo . . . Bolj kot sem odraščala, bolj mi je bilo nelagodno v tisti baronarski klopi pred svetniki in svetnicami pa na očeh ljudem v cerkvi, posebno še pred vaškimi dečki in deklicami. Toliko da sem vrgla kratek pogled po njih in že sem se začela ozirati po angelcih, ki so s svojimi pozlačenimi perotmi obletavali v molitev zatopljene glave svetnic in svetnikov. Fredi, ki je sedel na mamini levi strani in ga je malo zanimalo, kaj se je dogajalo pred oltarjem, se je deklicam spakoval, dečkom pa grozil s pestjo ali delal druge norčije, dokler ga mama le ni opozorila, da

je v cerkvi. Bolj kot njen opomin je navadno zalegla njena pretnja, da naslednji teden ne bo nič z žepnino, če se takoj ne umiri. In v trenutku se je spremenil v kip izgubljenega in spet najdenega sina; s tem naj bi dokazal zbranemu ljudstvu in vsem svetnikom pa svetnicam božjim, da je prvorojeni sin gospoda barona Rudolfa Filipa Zellingerja s Tannenhofa na Tannenbergu, po domače Jelovcu. Pa mu je bilo kmalu dovolj toge baronovske drže in segel je v žep po frnikule ter jih začel dečkom kazati, deklicam pa ponujati, dokler spet ni posegla vmes mama ali pa je vsa cerkev padla na kolena, mi trije pa smo pokleknili na pručko in se začeli trkati na prsi, najbolj spokorno seveda Fredi. Kmalu potem je župnik zapel Itae, missa est in s kora so mogočno odpeli Amen. Šele zdaj sem se sprostita in se razgledala po deški strani, od koder me je, kakor sem ves čas čutila, gledal Lojzek, najstarejši sin našega kočijaža, kako smo ga že klicali... Joj, joj, kako me zapušča spomin... kočijažev Lojzek torej je med mašo gledal mene bolj zavzeto kot Marijo sredi oltarja, jaz pa sem ga šele po končani maši nagradila s prijaznim smehljajem. To je bila moja pa tudi Lojzkova mala sreča na koncu vsake nedeljske maše, čeprav sva se z Lojzkom, ki je bil moje starosti, večji pa skoraj za glavo, videvala vsak dan, često tudi po nekajkrat. Prinašal mi je prve gozdne jagode, maline in borovnice, ne samo v tistih mojih dekliških letih, pač pa tudi pozneje... Kako bistre in čiste so bile njegove rjave oči, kako deško skuštrani so bili njegovi kostanjevi lasje in kako glasen in sproščen je bil njegov smeh! Tako visoke, vzravnane postave ni imel nobeden vaških dečkov in pozneje tudi ne mojih sošolcev gimnazijcev, ne v Mariboru in ne na Tirolskem...

Baroničine spomine je pregnal Henri s sproščujočim vzklikom: »Končno tabla z napisom!«

»Kaj piše na njej?« je z malce tresočim se glasom vprašala baronica.

Z materino pomočjo je prebral: Zgornje Podolje.

»Vsak čas bova v vasi,« je napovedala baronica. »Na levi in desni boš videl med pritličnimi kmečkimi hišami tudi tri, štiri enonadstropne. In že boš na mostu čez vaški potok, ki je ob pomladnih in jesenskih deževnih dneh često narastel v hudournik... že boš na drugi strani. Z zmanjšano hitrostjo pelji še kakih dvesto metrov in zavij na desno. Sprva boš po ravnem vozil med travniki in sadovnjaki, kmalu pa po razritem in tu pa tam z debelim kamenjem posutem kolovozu med vinogradi, dokler ne boš pripeljal pred nekdanji naš dvorec.«

»... ki bo morda kmalu tvoj in s tem tudi moj,« je segel Henri v besedo in zapeljal na stransko cesto, ki ni bila nič ožja kot glavna, asfalt pa je bil celo bolj nov in nerazpokan. In že se je pognal po lepo speljanih serpentinah med vinograde.

»Pazi, Henri! Cesta bo zmerom ožja, ovinki krajši in ostrejši, pazi, prosim!«

»Brez skrbi, mama, cesta je široka, asfaltirana in opremljena z opozorilnimi tablami!« je Henri pomirjujoče zaklical svoji bolj in bolj vznemirjeni materi.

»Da je široka in asfaltirana?!« se je začudila baronica in še povedala,

da je v njenih časih med vinogradi bila ponekod komajda prevozna zaradi velikih kamnitih plošč in skladov. »Fredri je že po prvem hujšem tresljaju skočil iz kočije in stekel naprej. Šele malo pred mostom je spet sedel v kočijo, mama pa je bila med vožnjo dol v vas hudo živčna, šele v naši baronovski klopi se je umirila... mene ni bilo strah, vendar sem si oddahnila, ko je kočija zdrdrala čez most... Zdaj pa se peljem kot po gorski cesti na Tirolskem... neverjetno...«

Ko je Henri pripeljal na četrto ali morda že peto, najbolj strmo serpentino, ga je baronica opozorila, da bo vsak čas pripeljal vrh vinograda, in ga zaprosila, naj ustavi pred mogočno lipo in skromno, s slamo krito kočico pod njo, od tam je namreč zelo lep razgled dol na vas in še dalje po prostranem Polju.

»Lipo že vidim!« je oznanil Henri, »o koči pa ni ne duha ne sluha pač pa se tu na vrhu šopiri moderna počitniška hišica, kakršnih je celo pri nas na Tirolskem malo... Naj ustavim?«

»Dalje... dalje, prosim, še dva blaga ovinka in malce vzpetine in...« je baronica zaklicala neučakavno.

»... in... in...« je čez minuto ali dve zaklical Henri in zapeljal na prostorno dvorišče, kjer se je med kurami, gosmi in drugo perutnino pa med tremi ali štirimi avtomobili starejših modelov preganjala gruča bosonogih in gologlavih otrok, in že je na levi zagledal dvorec, vsaj v obrisih podoben tistemu, ki so ga kazale materine obledele fotografije.

Z močnim trobljenjem si je med otroki in perutnino napravil prosto pot, ustavil avto in kljub nemajhnemu razočaranju slovesno oznanil v francoščini: »Maman, prispela sva!«

»Že?!« je presenečena zaklicala baronica, tudi v francoščini.

»Nisi pricijazila sèm gor v kočiji, pripeljala si se v najnovejšem modelu francoskega peugeota!« se je postavil Henri v nemščini, kakor sta se nasploh pogovarjala, skočil iz avtomobila, kakor da še nima štirideset let, odprl zadnja vrata in svoji slepi materi ponudil roko. »Pridi, maman!«

In kakor da tudi ona nima do svojih sedemdesetih let samo še nekaj mesecev, je hitro in skorajda lahkotno stopila iz avtomobila, vzela belo palico in napravila nekaj hitrih korakov; nenadoma pa obstala in ginjena zaklicala: »Pozdravljen, moj rodni dom!« Potem je stegnila levico proti Henriju, ujela njegovo desnico, napravila še nekaj korakov proti vhodu, spet obstala in z zanosom naznanila svojemu sinu edincu: »Vidiš, Henri, kako lep je bil naš dom!«

»Lep je bil, lep...« je pritrdil Henri z razočaranjem, ki ga je komaj da še prikrival.

Kar je videl pred seboj, je bil v materinih dekliških in še v poznejših letih gotovo lep starinski gradič, zdaj pa je stalo pred njim razpadajoče grajsko poslopje s pročeljem skorajda brez ometa z okrušenimi štukaturami nad okni prvega nadstropja, z obstranskima okroglima stolpoma, ki sta še bolj očitno pričala, da sta sezidana iz slabo obdelanega kamna, streha pa je tako na stolpih kot tudi na dvorcu kazala na vseh koncih in krajih sivo ostrešje.

»Vidiš, Henri!« je baronica zavzeto nadaljevala, ko sta prišla pred vhod, »to ni grad roparskih vitezov, kakor je Kriegerburg tvojega starega strica grofa Wolfganga Kasperja Waldbacha blizu Innsbrucka, pač pa dvorec, ki so ga podjetni Zellingerji, ko so prej prodali svoje rudnike na Zgornjem Štajerskem, pred tristo leti kupili in ga po svojem okusu in svojih potrebah preuredili, kakor je vklesano v grbu nad vhodom. Vidiš, Henri, letnico 1690?« je še vprašala v zanosu.

»Vidim, vidim...« je zamrmral Henri, čeprav nad vhodom ni bilo o grbu niti sledu.

»In vidiš, kako umetelno so narejena in z rezbarijami okrašena hrastova vhodna vrata?« je nadaljevala baronica. »Kakor je zapisano v kroniki, jih je dal naš prapraded Johann Wilhelm Zellinger izdelati tedaj po vsej štajerski deželi znanemu mizarju in rezbarju... rezbarju...«

»Vem, maman, povedala si mi,« je Henri svojo mater rešil brskanja po spominu in se spraševal v čedalje hujši zadregi, naj svoji slepi mami še dalje pritrjuje vsemu, kar ona vidi v spominu, ali naj ji pove resnico.

In baronica je nadaljevala še z večjo gorečnostjo: »Nič manjša znamenitost našega dvorca nista stolpa. V mojem času je bil desni Fredijev, levi pa moj. V stolpu in v sobici ob njem sem preživela svoja najlepša dekliška leta in tudi vse svoje gimnazijske pa univerzitetne velike pa tudi božične, semestralske in velikonočne počitnice. Medtem ko je v desnem stolpu Fredi zbiral staro orožje in od tam streljal vrabce, in kadar ni bilo očeta doma, tudi grlice in golobe, sem jaz v svojem stolpu brala... brala...«

»Zato ste levega imenovali bralni stolp, desnega pa strelni,« se je spomnil Henri, ki mu je bilo čedalje bolj mučno ob materinih lepih spominih in kruto resničnostjo. Prijel je mater za roko in jo rahlo potegnil za seboj. »Pridi, mami, oglejva si dvorec še od znotraj!«

Še preden se je baronica zganila, so se malce čudaškima, nemško govorečima tujcema približali otroci. Najmlajši so preplašeno ogledovali visoko, v dolgo, svetlo sivo obleko oblečeno belolaso in bledično gospo s hudo velikimi in čisto črnimi očali, že malce odrasle pa je pritegoval za glavo manjši, črnolasi, v obraz močno zagorel gospod v svetlo rjavi športni obleki, v njem so videli morebitnega kupca, ki bo dvorec popravil, obnovil in spremenil v hotel za bogato gospodo iz Nemčije ali celo iz Amerike, kakor je že nekaj časa šel glas med grajskimi stanovalci.

Ko sta prišla do sredine dolgega in precej širokega, obokanega hodnika, se je baronica ustavila.

»Kakor v mojih časih je tudi danes kljub vročemu poletnemu dnevu tu prijetno sveže, malodane hladno,« je rekla.

»To je prav gotovo tako, kakor je bilo...« je pritrdil Henri in opozoril svojo mami, naj pazi na hojo, ker so kamnite plošče, s katerimi je tlakovan hodnik, skoraj vse razbite ali vsaj počene.

»Ne boj se, Henri, vse mi je znano... Tu na desni so ob zidu stale klopi... morda še stoji katera... Tu je v poletnih večerih posedala služinčad, se pogovarjala in zabavala. Jaz sem se seveda sukala med njimi, dokler me mama ni poklicala gor v nadstropje, češ da to ni družba za mene...«

Vendar sem se tu spodaj naučila prvega nematerinskega jezika, slovenščine namreč. Tu spodaj je bila kuhinja s shrambami in kletjo. Na levi, takoj ob vходу, je stanoval naš kočijaž Luka Lukač, ja, ja, Luka Lukač,« se je baronica razveselila, ker se je le spomnila, kako je kočijažu bilo ime in kako se je pisal, spomnila se je celo, da so ga klicali z eno samo besedo: Lukalukač, le njena mama ga je nazivala Herr Lukas, vendar ne iz spoštovanja, marveč s posmehom, ker je pri očetu veljal za najboljšega kočijaža in poznavalca konj daleč naokoli. Takoj poleg Lukalukačevih je stanovala kuharica s svojo sestro,« je še povedala, njunih imen pa se ni mogla spomniti. »Joj, pa sem imela tako dober spomin!« je zastokala.

»Maman, prosim, pazi, da se ne spotakneš... vsak čas bova pri stopnišču...« je Henri spet opozoril mater; malo mu je bilo mar, kaj je bilo tu spodaj in kdo je tu stanoval, rad bi bil že videl, kakšni so zgoraj prostori. . . .

»Vem, vem,« je baronica malce jezljivo zavrnila sina, napravila še korak ali dva in spet obstala, se obrnila in dvignila glavo, kakor da se hoče ogledati po hodniku, in nadaljevala: »Ko je oče priigrjal kak večji znesek ali zadel kak večji dobiček na konjskih dirkah, kar pa je bilo za mammo mnogo prereditko, je sèm na hodnik povabil bližnje in tudi nekaj daljnih sokvartacev in ljubiteljev pa poznavalcev konj, včasih tudi lovcev, in skupaj z njimi praznoval svojo in zmago tistega konja, na katerega je stavil, mama pa se mu je maščevala ali z nekajdnevnim molkom ali z enotedenskim obiskom pri svojih dveh sestrah v Innsbrucku in svojem bratu na propadajočem Kriegerburgu, končala pa z nakupi na Dunaju. No, in da povem še tole: najbolj navzkriž pa sta si prišla, ko je oče na silvestrovo dovolil gozdnim delavcem, lovskim gonjačem in služinčadi, da so si tule spodaj priredili silvestrovanje s petjem, plesom in pojedino, za katero je oče prispeval največ vina, kruha in klobase pa prekajene svinine. Tisto noč se je oče razživel kot malokdaj, meni pa je takoj po polnoči nasvetoval, ja, nasvetoval, naj zapustim ljudsko veselje, ki se bo kmalu sprevrglo v pijansko kričanje in veseljačenje... sam pa je na mamino jezo vztrajal do jutra... Takšno je bilo življenje na našem dvorcu, veselo, često tudi manj veselo... nazadnje pa...«

»Maman, pojdiva gor v nadstropje,« je Henri posegel vmes, prijel maman za roko in jo pospremil do stopnišča, pred prvo stopnico pa opozoril, naj pazi, ker je stopnica močno okrušena.

»Dobro poznam naše stopnišče, že v mojem času so bile stopnice načete,« je baronica zavrnila nepotrebno opozorilo, celo izpustila je Henrijevo desnico, s palico otipala prvo stopnico in stopila nanjo, potem pa nadaljevala svojo misel. »Ja, različna, vedno bolj različna in celo tuja sta si bila oče in mama, oče čedalje bolj naraven in preprost, da ne rečem gozdni človek, mama pa zvišena nad vsemi in ponosna na svoj grofovski rod, nazadnje pa je oba zadela usoda, kakršne si ni zaslužila mama, še manj oče...«

»Maman, ne odpiraj že skoraj zaceljenih ran!« je mater zaprosil Henri in nadaljeval skorajda ukazujoče. »Sklenila sva in še pred odhodom ponovila svoj sklep, da si ogledava dvorec in njegovo okolico, poizveva kaj več

o tem, o čemer me je informiral moj graški družabnik in o čemer zadnji čas pišejo naši časopisi, ali je namreč res možno, da tebi kot edini dedinji in nekdanji jugoslovanski državljanki vrnejo дворец, morda tudi vse drugo premoženje, potem pa se odpeljeva domov in napraviva potrebne uradne korake...»

»Še prej pa poizveva, če so že odkrili očetov in mamin grob, ga obiščeva, prižgeva nekaj sveč in pomoliva očenaš ali dva za njun mir in pokoj,« je dodala baronica, si osvobodila levico in, trkaje s palico vsako naslednjo stopnico, počasi, vendar varno nadaljevala hojo navzgor, Henri pa je z ogorčenjem ugotavljal, kako so kipi in kipci na kamniti ograji ne samo počekani in zamazani, pač pa tudi okrušeni in nekateri celo razbiti.

Nista še prišla do srede stopnišča, ko so se v nadstropju najprej odprla vrata in se spet s treskom zaprla, s hodnika pa so se zaslišali deški klici in hitri koraki bosih nog, čez nekaj trenutkov pa je eden izmed treh kratkohllačnežev z vrha stopnišča zaklical: »Kdo bo prvi pri vodnjaku?«

Ko so dečki zagledali visoko, belolaso gospo s črnimi naočniki in belo palico, ob njej pa čokatega, močno zagorelega črnolasega gospoda, so se za hip zmedli, trenutek pozneje pa, preskakujoč po dve ali kar po tri stopnice, zdrveli navzdol in s kriki, ki so zastrašujoče odmevali pod oboki, planili mimo otrok, ki so še vedno stali pred vhodom in strmeli za nenavadnima tujcema.

»Pobalini bi naju lahko še podrli,« se je Henri razjezil, ko so bili dečki že mimo, baronica pa ga je pomirila: »Mladi so in zdravi; tudi Fredi ni nikoli tiho in počasi stopal s stopnice na stopnico, ne navzgor, še manj navzdol.«

Slednjič sta le prišla na hodnik, kjer so bile kamnite plošče za spoznanje manj razbite kot spodaj, številna vrata na levi pa so bila kdove kdaj zadnjič prebarvana, deloma zastekljena stena njim nasproti pa je bila skorajda brez celih šip.

»Kam, maman, na desno ali na levo?« je vprašal Henri ne samo čedalje bolj razočaran, pač pa tudi ogorčen nad vsem, kar je videl.

»Na desno seveda,« je baronica hlastno zašepetala, se obrnila na desno in se napatila po hodniku.

In ne da bi bila čakala na Henrija, ki se je še vedno preiskujoče in ocenjujoče oziral gor in dol po hodniku, je hitreje in hitreje stopala mimo visokih, za ozki hodnik prevelikih dvokrilnih vrat, pred zadnjimi pa obstala. Počakala je, da jo je dohitel Henri, potem pa presrečna spregovorila, kakor da sta odkrila ukradeni in spet najdeni zaklad: »Tule so vrata v mojo sobo, tamle,« je nadaljevala, ko je prej s palico pokazala na naslednja enokrilna in precej nižja vrata, »pa je vhod v moj stolp, kamor, seveda, vodijo tudi vrata iz moje sobe,« je še dodala. Stopila je k vratom, predjala palico iz desne v levo roko in potrkala; ker ni bilo takoj odziva, je potrkala še enkrat in prisluhnila; ker se tudi zdaj nihče ni oglasil, je Henri stopil k vratom v stolp in močno potrkal nanja. Ker pa tudi iz stolpa ni bilo nobenega človeškega glasu, se je vrnil k maman in z malce posmeha povedal, da so vrata zaklenjena z veliko obešanko, ključavnica s kljuko pa je iztrgana.

»Vendar je v stolpu nekaj živega,« je še povedal.

»Najbrž muca,« je menila baronica. »Kjer so muce, tam pa so tudi ljudje,« je še rekla in s palico pokljukala na vrata.

Že naslednji trenutek so se odprla sosednja vrata in na hodnik je planil mlajši, do pasu gol moški.

Ko je zagledal neznanca, je povedal bolj v srbsčini kot v slovenščini, da sosedovi še niso prišli z dela, in zaloputnil vrata za seboj.

Baronica sprva ni vedela, kaj naj stori. Čez čas pa se je le odločila; obrnila se je po hodniku navzdol, Henriju pojasnila, da je soba, iz katere je planil moški, bila pripravljena za gosta lovca, in povedala, da bo potrkala še na vrata večje in bogato opremljene sobe, ki je bila rezervirana za tirolske sorodnike.

Skupno sta odšla do vrat in baronica je potrkala.

Čez minuto, dve je črnolasa ženska srednjih let okroglega in prepote-nega obraza širom odprla vrata, stopila korak nazaj, ko je zagledala baro-nico, se že naslednji trenutek opogumila in v mešanci srbskega in baronici nerazumljivega jezika vprašala, kaj želi. Baronica še ni povedala do konca, da bi si rada ogledala nekdanjo sobo za goste, ko je ženska že zaprla vrata in jih še zaklenila.

»Čudna ženska, najbrž Albanka ali Turkinja,« je baronica rekla bolj sebi, Henriju pa, da v njenih časih na Jelovcu in sploh v teh krajih ni bilo južnjakov, pač pa so slovenski fantje in možje hodili podirati drevje v Slavonijo in Bosno.

»Rekel sem ti, da bodo težave...« je svojo maman opomnil Henri.

»Ali naj odneham že pri prvih težavah, nikdar nisem in tudi zdaj ne bom,« je zatrmoglavila baronica in stopila do naslednjih vrat. Ko je Henriju pojasnila, da stojita pred vrati zakonske spalnice, v kateri pa je zadnja leta spal oče sam, je spet kar s palico pokljukala po vratih.

Še prehitro so se vrata odprla in na njih se je pokazala močna ženska, opasana z belim, kuhinjskim predpasnikom, iz sobe pa je puhnil vonj po goveji juhi, svinjski pečenki, praženem krompirju in po nedoločljivi močnati jedi.

»A, vi ste?« se je ženska začudila, ko je namesto gozdnih delavcev, ki jih je imela na hrani in stanovanju, zagledala tuja mestna človeka. »Želita?« je vprašala in si s predpasnikom obrisala prepoteni obraz.

»Rada bi si ogledala nekdanjo spalnico svojih staršev... in rada bi vprašala...«

»Jaz ničesar ne vem, sobo sem dobila šele pred tremi leti, jo dala pregraditi in vzela na stanovanje in hrano pet gozdnih delavcev, zdaj pa jih imam sedem,« je v pohorskem narečju, ki je baronici zazvenel toplo in domače, ženska še povedala, čez čas pa dodala: »Če bi radi izvedeli, ali je v gradu kakšna soba prosta ali kaj drugega, stopite dol v pritličje, tam stanujejo Lukačevi, dolgo so že tu in več vedo kot jaz. In oprostite, fantje bodo vsak čas prišli,« je še rekla in zaprla vrata.

Baronica je negibna obstala pred vrati; šele ko jo je Henri vprašal, kaj je izvedela, je povedala, da so zakonsko sobo predelili v kuhinjo in spalnico

za gozdne delavce, in zajecala: »Ali je to mogoče?« Toda že naslednji trenutek je Henrija zgrabila za roko in kriknila: »Pridi, Henri, pridi! Spodaj še vedno stanujejo kočijaževi... Lukalukačevi... spodaj bova izvedela vse... vse...«

»Samo počasi in oprezno, maman!« je zaprosil Henri in vzel maman pod roko.

»Seveda počasi... počasi,« je ponavljala baronica, ko sta se spuščala po stopnicah navzdol in se spodaj na hodniku namerila proti izhodu. »Seveda, tu spodaj so stanovali in še vedno stanujejo Lukalukačevi... zadnja vrata... tik ob vhodu... Lukalukač nama bo vse povedal in pokazal, to je pošten in pameten mož...«

»Vsaj nekdo...« je zamrmral Henri.

Ko je baronica prišla do vrat, je vsa vznemirjena potrkala.

»Tako, takoj!« se je od onstran odzval prijazen ženski glas.

Vtem ko sta čakala, da se vrata odpro, je baronico obšel droben spomin.

...Joj, kolikokrat sta se oče in mama sprla zaradi Lukalukačevih! Mama je zahtevala, da jih oče preseli v prizidek h konjušnici, češ da ne spadajo v dvorec, oče pa je trdil, da če kdo, spada kočijaž s svojo družino pod isto streho z gospodarjem. In mama je očetu posmehljivo vrgla v obraz: Seveda, Zellingerji ste si kupili baronstvo z železno rudo!... Še vedno bolj pošteno, kakor Waldbacherji svoje grofovstvo z viteškim ropanjem! je oče še bolj posmehljivo vrnil mami in odšel dol v pritličje, poklical Lukalukača in mu naročil, naj napreže bela lepota... Kako le zdaj živijo Lukalukačevi? Kako stara dva in kako otroci? se je baronica vprašala. Bilo jih je pet, dve deklici in trije dečki... meni najbližji je bil Lojzek... ne samo po letih, tudi sicer...

Vrata so se odprla in Henri je zagledal najprej visokega in zajetnega, a že osivelega moža z dolgo in gosto rjavo, s sivimi prameni pretkano brado in prav takšnimi lasmi pa košatimi brki, ob njem prav tako zastavno, toda nekaj let mlajšo žensko, tam od štedilnika pa se je odtrgala sivolasa starka z močno nagubananim licem, vendar še vedno bistrim pogledom.

»Dober dan, Lukalukačevi!« je pozdravila baronica in ponudila desnico prvi roki, ki bo segla vanjo, Henri pa je pozdravil z Guten Tag.

Tako bradač kot ženska ob njem sta začudeno gledala neznano gospo in njenega spremljevalca, baronica pa je, ker ji nihče ni segel v roko, predjala palico iz leve spet v desno roko in razočarana vprašala: »Ali me ne poznate?«

In še preden bi bila mogla povedati, kdo je, je starka, ki se je medtem približala, razširila roke in presenečena zaklicala: »O, sveti Bog in preblazena Devica Marija, ali vidim prav? Niste vi Karolina... gospa baronica Karolina?« je vprašala in pograbila obe baroničini roki.

»Karolina sem, Karolina! Vi ste pa Pepa, gospa Pepa, kajne?« je z nič manjšim presenečenjem zaklicala baronica in stisnila starkini roki.

Tedaj se je zganil bradač, segel baronici v roko, jo krepko stisnil in spregovoril s svojim počasnim, toplim moškim glasom: »Pozdravljeni, Karo-

linka . . . pozdravljeni, baronica Karolina!« se je brž popravil, še enkrat segel po baroničini desnici in rekel: »Jaz pa sem nekdanji Lojzek, Lukalučkačev Lojzek, zdaj pa me že dolgo imajo za Lojza, Lojza Lukača!« se je predstavil.

»Lepo, lepo, Lojzek, to se pravi gospod Lojz Lukač,« se je tudi baronica popravila in stegnila desnico, da bi ujela njegovo roko in jo stisnila, segla pa je v krepko, toda žensko roko.

»To je moja žena Roza!« je pojasnil Lojz Lukač.

»Dober dan, dober dan!« jo je pozdravila baronica. »Kje pa je naš Lukalučkač?« je vprašala in spet stegnila desnico, da bi vanjo segel in jo stisnil nekdanji prijazni in dobri kočijaž.

»O, Luka pa že dolgo, zelo dolgo leži pri cerkvi na gričku,« je povedala stara Lukačka.

»Moje sožalje vsem, to je bil človek, dober človek!« je rekla baronica, se obrnila, ujela Henrijevo roko in Lukačevim predstavila svojega sina pa povedala, da ne zna slovensko, zna pa nemško in tudi francosko pa angleško.

»Pozdravljeni, gospod, vstopite, prosim« je najprej Lojz Lukač v nemščini pozdravil Henrija, potem še njegova mati, medtem ko ga je gospodinja Roza, ki nemško ni znala, pozdravila po slovensko.

»Joj, kako sem vesela, da sem spet doma!« je še vedno vsa iz sebe zaklicala baronica in obrnila glavo najprej na levo proti oknu, od koder je s sončno svetlobo v obokano kuhinjo prihajal osvežujoč zrak. »Tu pri vas je še vedno tako prijetno domače, kakor je bilo!« je rekla.

»Vendar precej drugače,« je ne brez ponosa povedal Lojz Lukač. »Iz nekdanjih dveh stanovanj smo si napravili eno samo, kuhinjo pa modernizirali, snemite očala, gospa baronica, in videli boste!«

»Ne bi pomagalo,« je z žalostnim glasom povedala baronica, Henri pa je pojasnil, da je njegova maman slepa, da komajda še loči svetlobo od teme.

»Da ste slepi?« je jeknila stara Lukačka, Lojz Lukač pa je stopil k baronici, jo pobožal po desnici, potem pa odpeljal k mizi ob oknu in ji rekel sočutno: »To je največja nesreča, ki je mogla zadeti vaš rod . . .«

»Največja se je zgodila že prej, to je zadnja, upam, da zadnja,« je rekla baronica in Lojza Lukača pobožala po licu: »Hvala vam, hvala . . .« Ko je otipala brado, pa je presenečena zaklicala: »O, ali imate brado?«

»Brado in mustače, kar nategnite jih, gospa baronica!« se je zahahljal Lojz Lukač in se malce sklonil, da bi baronica laže skrila svoje, še vedno gibčne prste v njegovi bradi.

Iz resnega je njihovo predstavljanje prešlo v veder razgovor. Medtem sta baronica in Henri sedla na klop za mizo, na drugo stran sta sedla Lojz Lukač in njegova mati, gospodinja pa se je vrnila k štedilniku.

In začeli so se izpraševati, kje in kako je kdo preživel dolga, predolga leta, kar se niso videli. V pogovor, ki je iz slovenščine prehajal v nemščino in se spet vračal v slovenščino, je čez čas segla gospodinja in vprašala gosta, ali jima naj postreže s črno kavo ali s hladno pijačo.

»Bi pivo iz shrambe ali iz hladilnika?« je Lojz Lukač dopolnil ženino ponudbo.

Henri si je zaželel čašo ne preveč hladnega piva, baronica je zaprosila za kozarec vode, Lojz Lukač pa je naročil ženi, naj mu prinese iz hladilnika steklenico piva.

Vtem ko je gospodinja stopila po zaželeno, sta baronica in Henri izvedela, da je Lojz Lukač gozdar v pokoju, njegova žena Roza upokojena tajnica gozdnega gospodarstva, ki je nekaj let po končani vojni dobilo nekdanje baronovo premoženje v upravljanje, baronica pa je povedala, da je njen sin solastnik dobro utečene realitetne pisarne v Innsbrucku s podružnico v Gradcu, ona pa je že dalj kot deset let, kar ji je zaradi glavkoma začel ugašati vid, kot gimnazijska profesorica v pokoju in živi v Innsbrucku pri sinu in njegovi družini. In brž ko je gospodinja pred njo postavila kozarec vode, je segla po njem.

»O, to je pohorska, to je naša pohorska voda, hladna in pitna, pitna!« je presenečena zaklicala, ko je napravila požirek, potem pa na dušek izpila in kozarec oprezno postavila na mizo.

»Res, naša pohorska,« je pritrdil Lojz Lukač, »vendar ne iz vodnjaka pred dvorcem, pač pa iz izvirka pod Antonom,« je pojasnil.

»Od tam zgoraj?« se je zavzela baronica.

»Ob prevzemu smo najprej očistili dvorec, prebelili vse prostore in napeljali vodo, da nam je ne bi zmanjkalo v najbolj vročih poletnih dneh kot pred vojno, kakor se mogoče še spominjate, gospa baronica . . .«

»Spominjam se, spominjam . . .« je pritrdila baronica, skušaje v počasni Lojzovi govorici spoznati in slišati hitro, deško in fantovsko govorico nekdanjega Lojzka.

Stara Lukačka ni mogla odtrgati pogleda od baroničinega bledičnega obraza in njenih črnih naočnikov pa je vprašala baronico, ali ni bilo na tirolskem zdravnika, ki bi ji bil ozdravil oči in ji obvaroval vid, ki je vendar dar božji.

»Napravili so vse, kar znajo in zmorejo specialisti za glavkom v Innsbrucku in na Dunaju, pa niso mogli pomagati,« je povedal Henri, baronica pa je dodala, da že dolgo, predolgo ni prebrala nobene knjige.

»Pa ste tako radi brali, nisem vas videl brez branja . . .«

»Tu v dvorcu in v jelovem gozdičku me res nihče ni videl brez knjige,« je Lojzu Lukaču pritrdila baronica in še povedala, da še oče in mati nista vedela in videla, koliko nočnih ur je prebedela ob knjigi. Potem si je pritisnila dlani na obraz, jih naglo odtrgala in rekla: »Pustimo moje uboge oči! Prijetno, zelo prijetno mi je tu med vami. Čutim, zares čutim, da sem doma . . .« In sklonila je glavo, čez čas pa nadaljevala v nemščini bolj sebi kot drugim: »Žal je ta naš dom brez očeta in brez matere pa brez brata Fredija . . . ni jih tu na Jelovcu in nikoli jih ne bo . . . sama sem . . . sama . . .«

»Maman,« se je s tolažečim glasom Henri obrnil k njej, položil desnico na njena drhteča ramena in jo rahlo stisnil k sebi, »nisi sama, tu sem pri tebi jaz, na Tirolskem pa imaš še Dagmar in Leona pa Vikija, vsi te imamo radi . . . Leon in Viki pa svojo omamo nadvse občudujeta . . .«

»Zares nisem sama,« je pritrdila baronica, si obrisala solzna lica in zaprosila Lojza Lukača pa njegovo mater, naj ji oprostita, Henriju pa rekla, naj pove, čemu in zakaj sta prišla.

Henri je vzel desnico z materinih umirjajočih se ramen in kratko pa stvarno povedal, da bi rada pri izviru izvedela, kaj je zares novega v zvezi z zaplenjenim premoženjem pokojnega barona in pokojne baronice . . .«

». . . in da bi jaz po dolgem, dolgem času začutila domačnost svojega rojstnega doma in kraja,« je dodala baronica z dvignjeno glavo.

»Lepo, da sta prišla,« je pohitela stara Lukačka, ko si je prej nekajkrat obrisala zasolzene oči, upokojeni gozdar pa ju je najprej povabil, naj ostane nekaj dni njihova gosta, potem pa obljubil, da jima bo povedal vse, kar ve. »Mnogokaj iz prvih povojnih časov vem, še več vedo mati . . .« je še rekel.

»Vem, seveda vem . . . pa bi bilo bolje, da ne bi vedela . . . da ne bi doživela strahot med vojno in tudi ne tistih po vojni,« je pritrdila stara Lukačka in si spet otrla solze, ki so ji silile v oči.

»Ali je že znano, kje je grob mojega očeta in moje matere?« je vprašala baronica komaj slišno.

»Ni, žal ni,« je z resničnim obžalovanjem povedal Lojz Lukač in še zatrdil, kako je storil vse, da bi izvedel zanj. »Nihče nič ne ve ali pa noče vedeti, to je vse, kar vam lahko povem, gospa baronica,« je še rekel, stegnil roke prek mize, se dotaknil baroničinih rok in jih rahlo pobožal.

»Joj, kako dolgo, dolgo vas nisem videla . . . Hudo mi je, da vas, Lojzek, to se pravi Lojz, gospod Lojz, tudi zdaj ne vidim,« je čez čas, ko je Lojz Lukač umaknil svoje roke, zašepetala baronica, čez nekaj trenutkov premagala bolečino in zaprosila Lojza Lukača, naj pove, kako je preživel vojna in kako prva povojna leta.

Nekdanji golobradi Lukalukačev Lojzek je srknil dolg požirek piva, si s hrbtom desnice obrisal belo peno z brkov, mimogrede še pogladil svojo brado, pa začel pripoved o najhujši dobi svojega življenja.

»Gospe baronici je gotovo znano, da me je oče z baronovo pomočjo po ljudski šoli poslal v Gradec na gozdarsko šolo, čeprav je tedaj stala pred durmi druga svetovna vojna. Šole nisem končal, spričevalo pa sem dobil. In že čez nekaj mesecev so me Nemci poklicali v delovno službo, od tam pa potegnili v vojsko . . .«

. . . Jaz pa sem se tedaj kljub maminemu nasprotovanju, toda z očetovim soglasjem in njegovo pomočjo po veliki maturi vpisala na filozofsko fakulteto dunajske univerze . . . si je rekla baronica.

»Po kratkih in hudičevu zahtevnih vojaških vajah so me s sovrstniki, zvečine Slovenci s Spodnjega Štajerskega,« je nadaljeval Lojz Lukač, »poslali na zahodno fronto; na Vzhodu so se sprva tako zmagovite Hitlerjeve armade tedaj že začele umikati, pravzaprav bežati . . .«

. . . Jaz pa sem domov prihajala na počitnice, da sem si odpočila in se najedla do sitega, potem sem se spet vrnila na Dunaj in študirala nemški in angleški in tudi francoski jezik z literaturo. Za vse, kar se je dogajalo na frontah, se nisem kaj prida menila, motilo me je le, da je med tistimi, ki so

še vedno verjeli v Hitlerjevo zmago, in se celo gnali zanjo, bil tudi Fredi, ne samo kot navdušen opazovalec, marveč tudi kot aktiven sodelavec; to je mama odobraval, oče pa je bolj in bolj obsojal in si zaman prizadeval, da Fredija spravi k pameti...

»Ni se mi bilo treba preveč truditi, da so me z nekaj kolegi mojih pogledov na naše vojskovanje Angleži zajeli in odpeljali v ujetništvo, kjer spočetka ni bilo kaj prida bolje kot v nemški vojski.«

... Oče pa je čedalje bolj opuščal vse, kar so nacistični veljaki zahtevali od njega, in se po Lukalukaču začel približevati tistim, ki so se zbirali zgoraj pri Antonu. Za božič štiriinštiridesetega leta pa nas je prvič udarilo: izvedeli smo, da so Fredija kot gestapovskega funkcionarja zajeli partizanski borci nekje v Ukrajini... in za njim je izginila vsaka sled... Bedak, kaj se je toliko gnal za izgubljeno stvar! se je hudoval oče nanj in na tega avstrijsko-nemškega norca, kakor je imenoval Hitlerja, mama pa je še bolj zagrizeno pritrjevala vsemu, kar je še vedno lagal nemški radio... In jaz? Jaz sem se kmalu po novem letu vrnila na Dunaj in se zakopala v knjige in skripta...

»Hitler je na koncu vseh koncev le organiziral še zadnji manever, to se pravi svoji Evi in sebi je pognal kroglo v prsi, nas, ujetnike, pa so Angleži poslali domov... pravzaprav ne domov, pač pa nekam v južno Srbijo, da odslužimo še jugoslovanski del vojaščine. In šele jeseni petinštiridesetega, ko je bilo pri nas vse najhujše že mimo, sem se vrnil na Jelovec.«

... Jaz pa sem naredila zadnje izpite, sedla na prenapolnjeni brzovlak in se odpeljala na jug. Pripeljala sem se samo do zaprte meje. Ker sem vztrajala, da me pustijo domov, saj sem vendar do vojne bila jugoslovanska državljanka, kakor sta bila tudi moj oče in moja mati, so mi resno svetovali, naj se vrnem na Dunaj, kajti zame, kot sploh za Nemce, ki so do zadnjega prisegali na Hitlerja, ni več mesta na Slovenskem. In ko so telefonirali kdove kam, so mi povedali kratko in hladno, da sta moj oče in moja mati živa, seveda v taborišču, naše premoženje pa je zaplenjeno. Vrnila sem se na Dunaj in se – kot tisoče in tisoče mladih ljudi, trudila, da si zaslužim vsaj toliko, da me ne vržejo iz moje skromne, vendar prijazne študentske sobice in da ne umrem od gladu...

»Kako pa je bilo tu na Jelovcu?« je vprašal zdaj bradati in kljub svojim sedemdesetim letom še zmerom postaven moški, tedaj pa golobrađa trlica. »V dvorcu je bil nastanjen oddelek jugoslovanske vojske, našo družino sem našel v napol zidani napol leseni koči onstran konjušnice, o gospodu baronu in gospe baronici pa izvedel, da so ju ustrelili in neznano kje pokopali...«

... jaz pa sem za njuno smrt izvedela iz odgovora, ki sem ga dobila na svoje tretje ali četrto pismo Lukalukaču, naj mi vendar sporoči, kako je očetu in materi, sta zdrava, nista lačna, kako ravnajo z njima... Lukalukač je s svojo veliko in čitljivo pisavo zapisal, da sta izdihnila, vse drugo je bilo tako temeljito prečrtano, da nisem mogla prebrati niti besede. Da bi legalno prišla čez mejo, ni bilo nikakršne možnosti, za ilegalni prehod pa nisem imela zvez in izkušenj, poguma pa tudi ne. Lukalukaču sem napisala nekaj pisem, a odgovora nisem dobila...

»Joj, kako hudo je bilo,« je baronica kriknila, si pritisnila dlani na sence in sklonila glavo.

»Maman, te boli glava?« je sočutno vprašal Henri in se sklonil k njej.

Baronica je samo odkimala in še globlje sklonila glavo.

»Gospa baronica, pridite z menoj v sobo, tu je vroče in soparno in vsak čas se bodo iz gozda vrnili naši počitnikarji, trije kričavi dečki in dve klepetavi deklici, tu ne bo miru, v sobi si boste oddahnili... pridite, prosim,« je stara Lukačka še enkrat povabila baronico v svojo sobo.

»Maman, potrebna si počitka, predolga in prenaporna je bila vožnja zate,« jo je še Henri zaprosil, ji pomagal, da je vstala, in jo pospremil do vrat, tam pa prepustil stari Lukački.

Ko je zaprl vrata za njima, se je ozrl po nizkem, obokanem prostoru in ugotovil, da kljub sodobni opreми ni prav nič izgubil svoje nekdanje staro-svetnosti.

Lojz Lukač, ki si je medtem malce nejevoljen gladil brado in vihal brke, ker je moral tako nanagloma prenehati s svojo življenjsko zgodbo, je tudi vstal od mize in povabil Henrija s seboj, da mu razkaže, kaj je na Jelovcu novega in vrednega ogleda.

»Prosim, prosim,« je Henri z veseljem sprejel vabilo in odšel z njim.

Stara Lukačka pa je v nekdanji zakonski spalnici, ki je zadnja leta bila njena soba, ponudila baronici naslonjač.

»O, kako mehak in udoben naslonjač,« se je razveselila baronica, ko se je pogreznila vanj.

»Kako ne bi bil, ko je vaš, gospa baronica,« se je vsa srečna nasmejala stara Lukačka, pobožala baroničino levico, s katero je baronica otipavala naslonjač, in sedla na eno od obeh postelj. »Ali ga res ne poznate, gospa baronica?« se je zasmejala, ko je baronica odložila palico in se z desnico dotipala do levje glavice na desnem naslonjalu, in jo začela božati.

»Moj je, seveda je moj!« je vsa srečna zaklicala. »Tisti je, ki sva ga z očetom prinesla iz velikega salona najprej v mojo sobo, potem pa v moj stolp. To je bila nagrada za odlično opravljeno veliko maturo!«

Stara Lukačka pa je zatrdila, da je zares prav tisti, in še povedala: »Ko so vojaki le zapustili dvorec, je šlo z njimi vse, česar niso že prej odnesli in odpeljali uniformirani ljudje z zvezdo pa tudi brez nje, celo domačini spodaj iz vasi so bili med njimi, samo naslonjač so pustili, ali so pozabili pogledati v stolp, ker se jim je preveč mudilo, kakor sem rekla jaz, ali pa niso imeli nobenega generala, da bi ga posadili vanj, kakor je rekel Luka. Ko smo se nekaj tednov pozneje vrnili semle v svoje stanovanje, seveda smo ga prej očistili in na novo pobelili, so moški prenesli naslonjač sèm dol in ga postavili v tole sobo, jaz pa sem ga prekrila s svežo rjuho...«

»Hvala vam, gospa Pepa, lepa hvala,« se je baronica vsa ginjena zahvaljevala in še dalje otipavala in božala ne samo desno, pač pa tudi levo glavico.

»Veste, gospa baronica,« je stara Lukačka nadaljevala zaupno, kakor da bi jo lahko še vedno kdo slišal in ovadil, »dolgo, zelo dolgo sva z Lukom bila prepričana, da se boste lepega dne vrnili. Šele ko vas ni in ni bilo, sem

ob nedeljskih popoldnevih posedela v njem kakšno uro, tudi Luka se je včasih, ko je bil malce okajen, zavalil vanj, otroci pa se ga niso smeli dotakniti, vendar je svila čez leta sprhnela, tudi nekaj vzmeti se je potrgalo in Lojz ga je odpeljal k tapetniku v mesto. Tako je le dočakal vas.«

»Gospa Pepa, hvaležna sem vam, da ste mi ohranili vsaj moj ljubi naslonjač,« je rekla baronica ne brez ganotja, čez čas pa nadaljevala: »Če bi imela v rokah kakšno svojo knjigo in bi slišala, kako pošumeva moja mogočna jelka, bi si mislila, da sedim v svojem stolpu.« In naslonila je glavo na vzglavje in dahnila: »Joj, kako dobro dé po toliko letih spet sedeti doma in v svojem naslonjaču.«

»Naj vam, gospa baronica, prinesem hladne pijače ali bi rajši kaj toplega?« je vprašala stara Lukačka, vstala in se namerila k vratom v kuhinjo.

»Hvala, samo da čutim, da sem tu pri vas, ki ste mi bili poleg vašega moža od nekdanj najbližji in najbolj domači na Jelovcu . . . V lepem spominu imam tudi vašega Lojzka,« je še rekla čez čas, »žal si ne morem predstavljati, kakšen je s polno brado in košatimi brki. Od tistega februarskega jutra enainštiridesetega leta, ko me je namesto vašega moža odpeljal na železniško postajo, ga nisem videla . . .«

»Kje so tisti časi, ko smo trepetali pred vojno, ki je divjala povsod okoli nas,« je zavzdihnila stara Lukačka; baronica pa je v spominu na tisto zimsko jutro, ko se je po semestralnih počitnicah odpravila kot študentka prvega letnika germanistike na Dunaj, zagledala pred seboj par rjavcev, vsenaokoli zasneženo poljano, ob sebi pa videla v lica zardelega Lojzka, kako je z bičem švrkal po rjavcih in ju priganjal, da ne bi zamudila brzovlaka. Spomnila se je tudi, kako si je na tihem celo želela, da bolj sanjske kot resnične vožnje ne bi bilo tako hitro konec. Prvič je začutila, da največja radost življenja ni študij, niso knjige, več je vredna divja vožnja na saneh ob sopenju konj, zvončkljanju njihovih zvončkov in ob fantu, kakršen je Lojzek. V mislih je še sama priganjala rjavca, hižo-hi . . . hižo-hi . . . dalje . . . zmerom dalje in dalje po zasneženi poljani . . . do lesene kočice, kjer mlada popotnika čaka topla izba in mehko ležišče . . . Ja, ja, tako sem sanjarila in pred menoj so se vrstili prizori iz ruskih romanov in pesnitev, si je rekla in se še spomnila, kako se je med prvimi hišami Lojzek sklonil k njej in jo vprašal: Karolinka, kdaj boste spet prišli?

Lojzek, Lojzek, spet me vikaš! sem ga pokarala. Kolikokrat sem ti že rekla, da zate sem samo Karolinka in da se bova, kadar sva sama, tikala, in ti si mi dal roko, da to drži.

Tako sva res sklenila, je priznal Lojzek, takoj pa nadaljeval, ampak zdaj ste dunajska študentka, jaz pa sem končal komaj gozdarsko šolo v Gradcu . . . in vi ste hči barona in baronice, jaz pa sem kočijažev sin . . .

To ni važno . . . tvoj oče je poštenjak, večji kot marsikateri baron in grof, tvoje delo v gozdu pa je plemenitejše, kakor so grofovski in baronski lovski pogoni in kvartanje pa veseljačenje . . . in oba sva mlada, pozna se in sva si domača . . . zelo domača . . . ali ne, Lojzek?

Seveda, seveda, je Lojzek pritrdil, se opogumil in me vprašal z ustnicami na mojem uhlju: Kdaj torej spet prideš, Karolinka?

Za velikonočne počitnice, sem odgovorila in se obrnila k njemu. Tedaj so se srečale najine ustnice... Žal samo srečale... za več ni bilo ne časa in tudi ne poguma...

In nisva se videla, kaj šele poljubila, ne za tisto veliko noč in tudi za nobeno naslednjo ne... Nekaj dni prej so Lojzka vpoklicali jaz pa sem se vrnila na Dunaj že na velikonočni ponedeljek in se zakopala v knjige...

»Od tiste lepe voznje dol na železniško postajo je minilo... je minilo leto manj kot pol stoletja...« se je baronica spet oglasila.

»Tudi mi Lojza nismo videli dolgo, zelo dolgo... Kako smo se vsa leta bali zanj in kako težko smo ga čakali... in slednjič le dočakali!« je povedala stara Lukačka, potem pa vprašala baronico, ali bi ji morda teknila topla goveja juha. »Okrepila bi vas,« je še rekla in se spet namerila k vratom v kuhinjo.

»Lepa hvala, gospa Pepa... Za nekaj drugega bi vas prosila, draga gospa,« je rekla baronica in stegnila roko, da bi se vsaj dotaknila stare dobre Pepe, če je že videti ne more.

»Samo povejte, gospa baronica,« je rekla stara Lukačka in pobožala baroničino roko.

»Tole sem hotela reči: nisem baronica, profesorica sem, profesorica v pokoju in ne pišem se plemenita Zellinger, pač pa Delagrange...«

»Gospa baronica... baronica mi je bolj domača beseda kot profesorica... in oprostite moji radovednosti, ali vaš soprog ni mogel z vami... ali ste morda vdova, kakor sem jaz?«

»Gospa Pepa, to je dolga in hudo zamotana povest,« je zavzdihnila baronica, malo pomolčala, potem pa se le odločila, »povedala vam jo bom, saj sva si domači...«

»Lepo prosim, če vam ni nadležno,« je rekla stara Lukačka in se na postelji presedla bliže k baronici.

Baronica si je spet za nekaj trenutkov pritisnila dlani na sence in lica, potem pa deloma povedala deloma samo v spominu preletela predzakonsko in zakonsko obdobje svojega življenja

... Najtežja, najtrša in najbolj bridka je bila prva povojna pomlad. Kako malo je bila vredna vsa moja, s takšno vztrajnostjo, zavzetostjo in ljubeznijo nabrana učenost in jezikovno znanje vpričo očetove, mamine in tudi Fredijeve smrti, pa izgube našega dvorca z vsem gozdnim bogastvom, kakor tudi vpričo prepovedane mi ravnice v te lepe kraje, ki so bili še nadalje vendarle del moje domovine. Vlagala sem prošnjo za prošnjo za gimnazijsko profesorico in zaman trkala na vrata ustreznih uradov, šele ko so se spet odprla šolska vrata, se je pokazala možnost priložnostnega zaslužka: začela sem dajati ure iz angleškega in francoskega jezika, nižješolce pa inštruirala tudi v drugih šolskih predmetih... Tako sem pretolkla jesen in zimo; šele na pomlad šestinštiridesetega sem našla nekaj stalnejšega, a zame tudi usodnejšega: skupina kanadskih okupacijskih oficirjev je z oglasom v dunajskem večerniku iskala profesorico za pouk nemškega

jezika in nemško konverzacijo. In javila sem se. Tako sem popolnoma nepripravljena in neizkušena zašla v družbo mladih, zvečine francosko govorečih oficirjev, ki so bili bolj kot znanja nemščine željni ženske družbe. Sprva sem se jih otepala, kolikor sem mogla in znala, kmalu pa omagala in se predala vrtincu, naj me odnese, kamor hoče. Po nekaj bučnih zabavah, da ne rečem orgijah, je srednje velik črnolasec sproščenega smeha in francoskega rodu prestopil prag moje študentske sobice in ostal čez noč pri meni, potem pa prihajal vsako drugo, tretjo noč ali me odpeljal v kak boljši hotel, dokler nisem kot njegova žena odpotovala z njim v prestolnico francoskega dela Kanade, v Quebec, in tako pretrgala zadnje vezi, ki so me še vezale na moje štajerske kraje in ljudi . . .

Daleč tam prek oceana, v tuji deželi in med tujimi ljudmi, sem šele spoznala, prepozno spoznala, kako prazno in puhlo je oficirsko življenje in kako rahla, zgolj formalna je vez med kapitanom Denisom Delagrangem in menoj. Čeprav so me ogovarjali kot Madame baronne, so v resnici videli v meni zgolj avstrijsko profesorico. Celo Henrijevo rojstvo ni moglo rešiti najinega zakona. Po treh letih sva se z Denisom razvezala, ko sva se že mnogo prej razšla, in po štirih nadaljnjih, zelo težkih in mučnih letih sem se s Henrijem vrnila na Dunaj. Ker v avstrijski prestolnici še vedno nisem mogla dobiti stalne profesorske službe, sem se na povabilo ene od svojih tirolskih tet, tete Hermine, odpravila v Innsbruck, tam dobila profesorsko mesto na gimnaziji, se osamosvojila in ustalila ter se, kar zame ni bilo nič manj pomembno, po toliko letih vrnila h knjigam in k delu z mladino. Leta so hitro in dovolj zadovoljivo in uspešno minevala, kljub občasnim obupavanjem nad Henrijevim odporom do rednega šolskega dela in drugim težavam vsakodnevnega življenja . . . dokler mi ni začel pešati vid . . . sprva komaj opazno. S težavo sem brala knjige z drobnim tiskom na sivkasto rumenem papirju, kar me pa ni preveč vznemirjalo, kupovala ali izposojala v knjižnici sem si pač knjige z večjim tiskom na belem papirju, brala in študirala pa ob svetlih sončnih dneh, naloge svojih gimnazijcev in gimnazijk pa popravljala pri močnejši večerni in nočni razsvetljavi. Slednjič sem le stopila k okulistu. Ugotovil je močno zvišan pritisk na obeh očesih in predpisal mi je dve vrsti kapljic, odsvetoval pretirano branje in čim manj posedanja pred televizorjem, priporočil pa čim več sprehajanja med zelenimi travniki in po gozdovih. S profesorsko natančnostjo sem se držala njegovih navodil in nasvetov, vendar se mi je vid čedalje bolj slabšal, tudi injekcije, operacija in laserski streli na dunajski kliniki niso mogli rešiti mojega vida . . .«

»Dovolj, dovolj,« je baronica s krikom odgnala spomin na tisti čas, ko ji je vid nezadržno ugašal in slednjič ugasnil. V trenutku se je zavedela, da sedi v svojem, ja, v svojem naslonjaču, ki ji je edini ostal od nekdanj razmeroma zelo velikega premoženja njenih staršev. Zaslišala je trde moške korake in ženski smeh. Koraki so se množili, smeh je prehajal v režanje kdove čemu in komu.

In oprla se je z rokama na levo in desno naslonjalo.

»Bi radi vstali, gospa baronica?« jo je vprašala stara Lukačka in stopila k njej.

»Šla bi gor... Stanovalci moje sobe in mojega stolpa so gotovo že prišli z dela... morda le najdem kakšno svojo knjigo ali sliko...«

... In rada bi stopila v stolpu k čelnemu oknu, je baronica nadaljevala v sebi, od tam se odpira pogled daleč tja do haloških gričev in do kopastega... kako že?... do kopastega Boča in trogrbave gore... Donačke gore... Res, vse to bom videla samo v spominu, toda v resnici bom vdihavala že skoraj pozabljeni vonj po komajda pokošenih travnikih in pšeničnih strniščih, po preoranih njivah in zorečem zgodnjem sadju... pri stranskem oknu pa me čaka moja prijateljica stoletna, ne, zdaj je že skoraj stopetdesetletna jelka... Stegnila bom desnico in že bom otipala trebušaste storže in komaj zaznavno bodeče iglice...

»Kje, o, kje so tisti lepi, srečni časi,« je baronica zavzdihnila, potem pa stegnila roke po pomoč, saj sama se ni mogla dvigniti iz globoko ugreznjenega naslonjača.

»Ostanite, ostanite, gospa baronica, v naslonjaču, zgoraj v sobi in v stolpu ni nobene slike in nobene knjige... sploh ničesar vašega... Povedala sem vam že, da...«

»Da so vse odnesli, prav vse?« je nejeverno zategnila baronica.

»Vse, vse...« je potrdila stara Lukačka in jezno nadaljevala: »Najvrednejše so pobrali tisti in njim podobni, ki so odpeljali gospoda barona in gospo baronico, pohištvo, slike in preproge so odpeljali mestno oblečeni ljudje, kar je ostalo, je šlo z vojaki in domačini, kakor sem vam že povedala...«

»Tudi knjige?« je kriknila baronica.

»Po knjige se je pripeljalo pet ali šest fantov in deklet. Postavili so tovrnjak pod stolp, zdrveli v nadstropje in v slabi uri zmetali knjige na tovrnjak in jih med petjem odpeljali...«

»Kam, gospa Pepa, kam?«

»Starejši gospod, ki je bil z njimi, je povedal, da jih peljejo na pregled, dobre bodo šle v knjižnice, slabe pa v mline. Takšen, gospa baronica, je bil tisti čas,« je stara Lukačka še povedala in spet sedla na posteljo.

»Kakšni pa so ljudje, ki zdaj stanujejo v dvorcu?« je baronica vprašala po daljšem premolku, ki so ga motili le glasovi in klici z dela vračajočih se delavcev in delavk.

»Gozdni in žagarski delavci, tako samski in tudi tisti z družinami, so zvečine iz južnih krajev, dobri so in slabi, kakor so pač ljudje. Hudo je le, da imajo drugačne navade kot mi, da ne pazijo na čistočo... sploh na nič, kar ni njihovo. In glasni so in kar naprej in naprej se menjavajo. Ne vidim, kdaj se kdo vseli in kdaj izseli. Prva leta je bilo še nekaj reda, kar pa je Lojz stopil v pokoj in skrbi samo še za drevesnico, pa je z vsakim letom slabše...«

»Kaj imajo sedANJI stanovalci v stolpu?« se je baronica spomnila Henrijeve ugotovitve, da je v stolpu nekaj živega.

Stara Lukačka je najprej ovinkarila sem in tja, nazadnje pa le pove-

dala, da stranka, ki se je lansko pomlad vselila v njeno sobo in zavzela tudi njen stolp, je prišla iz najbolj zaostalega kotička južnih krajev . . .

»Po čem jih tako sodite?« si je bivša profesorica zaželela trdnejših dokazov za to trditev.

»Ti ljudje imajo v stolpu kokoši in zajce, čez zimo pa so redili in zredili prašička . . .« je stara Lukačka le povedala.

»V bralnem stolpu so redili prašička, zdaj pa imajo tam kure in zajce?! Je to mogoče?« je kriknila baronica.

Stari Lukački je bilo sicer žal, da je izblebetala, kar je bilo celo zanjo najhujše, vendar svojih besed ni preklicala, saj so bile preveč resnične; ker pa ni mogla drugega, je baronici v tolažbo zatrdila, da bo nova oblast, kakor je iz zanesljivega vira izvedel Lojz, vso škodo, ki so jo po vojni utrpeli domači in tuji lastniki, do zadnjega dinarja poravnala, krivice, ki so jim bile storjene, odpravila, premoženje, ki jim je bilo odvzeto, pa povrnila ali jim izplačala pravično odškodnino.

»Prišli boste, gospa baronica, prišli s svojim sinom in njegovo družino. Začeli boste gospodariti na svojem . . . In morda se bo zgodilo,« je stara Lukačka nadaljevala s trdno vero v božjo pravičnost, »da se vam bo vid izboljšal in spet boste lahko brali kot nekoč.«

»Vid sem žal izgubila za vedno . . . da bi vaša sedanja oblast mogla poravnati krivice, ki jih je mnogim ljudem, tudi mojim staršem in s tem tudi meni storila prejšnja, pa ne verjamem . . . po pravici povedano, tudi ne pričakujem,« je povedala baronica mirno in stvarno, po predahu pa nadaljevala: »Ni bil to glavni razlog, da sem prišla. Kakor sem že povedala, sem prišla, da bi po toliko in toliko letih spet okusila nekdanjo domačnost, ki sem jo tu v otroških, dekliških in še nekaj poznejših letih uživala. In našla sem jo. Tu pri vas, gospa Pepa, jo spet uživam.« Po kratkem premolku je nadaljevala bolj sebi kot stari Lukački. »Rada bi le še obiskala grob svojih staršev, vse drugo bo uredil Henri, če bo res urediti kaj . . .« In glasneje, z rahlo drhtečim glasom je zaprosila staro Lukačko, naj ji pove, kako je bilo zadnje dni z očetom in materjo, kako in zakaj sta morala umreti . . . in kje sta pokopana . . .

»V tistem času je bilo dovolj, da sta bila bogata, daleč naokoli najboga-tejša človeka in po vrhu še plemiškega rodu pa Nemca, ki so, kakor gotovo veste, pobili med milijoni in milijoni nedolžnih ljudi tudi na tisoče in tisoče naših fantov, mož, žena in otrok . . . Tudi midva z Lukom sva izgubila dva najmlajša, Barbara se je iz taborišča vrnila samo umret, Štefek pa je padel malo pred koncem vojne kot partizan,« je prizadeto povedala stara Lukačka in bi bila povedala še, kdo vse se ni vrnil iz njihovega daljnega in tudi bližnjega sorodstva, da je ni baronica še enkrat zaprosila, naj ji vendar pove, kaj ji je znanega o zadnjih tednih in dnevih njenih staršev.

»Gospod baron in gospa baronica sta bila najprej zaprta v taborišču blizu Ptuja, pozneje pa blizu Maribora,« je stara Lukačka vendarle začela in tudi nadaljevala. »Tako je Luka izvedel, kje sta, jima je odnesel paket s kruhom, prekajeno slanino in nekaj kosi gibanice . . .«

»O, dobri, dobri naš Lukalukač! Hvala njemu in hvala vam! Je tudi govoril z njima?« je baronica še vprašala.

»Kolikor vem, samo enkrat in samo z gospodom baronom. Toliko da je povedal, da sta zdrava in da je vprašal po vas. Luka je povedal, kar je vedel, vedel pa je, da ste zdravi in da živite na Dunaju.«

»In kdaj in zaradi česa so ju obsodili na smrt?« je komaj slišno vprašala baronica.

Stara Lukačka je morala krotiti svoj jezik, da ni izblebetala vsega, kar so tedaj govorili in pisali po časopisih, povedala je samo, da je Luka sredi jeseni petinštiridesetega leta, ko jima je spet prinesel paket, stražar surovo sporočil, naj odnese, kar je prinesel, ker baron in baronica ne moreta več jesti ne kruha ne mesa in tudi ne gibanice.

»In res ne veste, kje je njun grob?« je jeknila baronica.

»Niso povedali in tudi v časopisih ni bilo. Luku, ki je precej časa še spraševal, zakaj so ju ustrelili in kje pokopali, so zagrozili, da bodo še njega odgnali v taborišče, če bo še dalje rovaril zoper novo oblast . . .«

Po krajšem, mučnem molku, ki je zavladal v sobi, je stara Lukačka še povedala, da so se kak mesec pozneje spodaj v vasi razširile govorice, da je samo teden po smrti gospoda barona in gospe baronice prišlo iz višje oblasti naročilo, naj gospoda barona in gospo baronico izpustijo iz taborišča in jima omogočijo, da se izselita v Avstrijo.

»Zares, to so govorili,« je stara Lukačka zatrdila in še rekla: »Luka tem govoricam ni verjel, jaz pa sem jim verjela in jim še vedno verjamem, višja oblast je navadno bolj pravična kot nižja, najslabši pa so neuki ljudje in često tudi domačini . . .«

Baronica ni zmogla nobenega vprašanja več. Čez čas pa je obrnila glavo proti odprtemu oknu, da bi med moškimi zaslišala Henrijeve korake, pa je z obžalovanjem morala ugotoviti, da njegovih ni med njimi.

»Kod le hodi, da ga še ni?« je ne brez nejevolje vprašala.

»Mislite na gospoda sina, kajne?« je uganila stara Lukačka in brž potolažila baronico: »Ni malo novega in tudi dobrega pri nas, Lojzu pa jezik teče kot njegovi materi, čeprav jo na pomlad čaka devetdesetletnica,« se je stara Lukačka iz sebe malce ponorčevala in obenem tudi postavila s svojimi leti in svojo zgovornostjo.

»Da boste, gospa Pepa, na pomlad praznovali devetdesetletnico, pa vam teče govor kot nekdam!« se je baronica zavzela in hkrati stari Lukački izrazila priznanje.

In začeli sta druga drugi odkrivati radosti, ki jih prinašajo otroci. Stara Lukačka je seveda imela mnogo več izkušenj kot baronica, ne samo z otroki, pač pa tudi z vnuki in celo pravnuki, toda baronici je bil njen edini sin z obema otrokoma, gimnazijcema, v toliko večjo uteho, srečo in tudi pomoč. Kar žal ji je bilo, da se je na lepem v njun razgovor iz kuhinje oglasilo deško in dekleško vzklikanje pa smeh.

»Prišli so, prišli!« je veselo vzkliknila stara Lukačka in se, kolikor hitro je mogla, spravila s postelje.

»Kdo?«

»Moji trije pravnuki in dve pravnukinji,« je vsa iz sebe povedala in oddrobila proti vratom v kuhinjo, mimogrede pa baronici pojasnila: »Rado vedna sem, kaj so prinesli, vi, gospa baronica, pa si še malo odpočijte, tudi Lojz in vaš gospod sin bosta vsak čas prišla.«

Komaj je odprla vrata, so vsak s svojo košarico planili proti njej, da ji pokažejo, kaj so nabrali. Ob vsesplošnem živžavu, ki je prihajal iz kuhinje, je baronica v spominih pohitela k svojima vnukoma, Vikiju, svojemu najvztrajnejšemu bralcu, in Leonu, ki je rajši jemal v roke teniški lopar kot knjigo, oba pa sta bila dobra fanta . . .

Lojz Lukač pa je medtem, ne brez ponosa in zanosa, pripeljal Henrija do štirinadstropnega stanovanjskega bloka v neposredni bližini dvorca.

»To je zadnje, kar smo zgradili,« se je pohvalil, si pogladil brado, poravnal brke in še povedal, da je v pritličju direkcija gozdnega gospodarstva, žal pa je direktor na potovanju, sicer bi stopila k njemu, v nadstropjih pa so stanovanja inženirjev in vodij oddelkov pa pisarniškega osebja ter predložil, da si ogledata dvorec še od zadaj in vse tisto, kar raste na planji za njim.

Henri je priznal, da je presenečen nad vsem, kar je videl, o sodobni žagi in organizaciji dela na njej je celo rekel, da je še na Tirolskem malo tako modernih in uspešnih žagarskih podjetij; ko sta prišla do dvorca, pa je povedal, da ima njegova mama jelov gozdček s stoletno jelko še vedno v živem in lepem spominu; res bi ga rad videl.

»Videli boste, videli, gospod Henri!« je Lojz Lukač zamrmral v svojo brado.

»Kje pa je?« je Henri hudo razočaran zaklical, ko ne ob dvorcu in tudi ne za njim ni zagledal niti ene same jelke.

»Od kdaj ga že ni več,« je bolj z olajšanjem kot z obžalovanjem zaklical Lojz Lukač in zamahnil z roko, potem pa povedal, da ga je sredi petdesetih let uničila zima s tako strašnimi snežnimi viharji, kakršnih niso doživeli niti najstarejši ljudje.

»Dva dni in tri noči so tako divjali, da so spodaj v vasi odkrili polovico hiš, večino kozolcev podrli, tu na Jelovem pa so izruvali in polomili več kot polovico jelk, dalje navzgor po Pohorju pa napravili toliko škode, da so si smrekovi gozdovi opomogli šele v zadnjih letih. Takšnega gozdnega pokopališča, kakor je bilo tu na Jelovci, nisem videl na nobeni fronti. Kolikor jelk niso podrli snežni viharji, so jih polomile in podrle tiste jelke, ki so jih viharjni sunki izruli in pometali nanje. Le tu in tam je med podrtimi, polomljenimi in razčesnjenimi ostala katera, vendar brez vrha, neprizadete ni bilo nobene . . .«

»Tudi materina ljubljenska ne?« je Henri segel v gozdarjevo žalostno pripoved.

»Kot po čudežu je ni podrlo, toda oklestilo jo je tako, da so od njenih košatih vej ostali le kratki štrclji . . .«

»In?«

»Podrli smo jo kot vse tiste, ki so bile zapisane smrti, potem smo . . .

no, videli boste, kaj smo napravili tam, kjer je rasel in šumel daleč naokoli znani baronov jelov gozdiček z najstarejšo, Karolinkino jelko velikanko.«

Že po nekaj korakih se je pred Henrijem razgrnila prostrana planja zelenih gozdnih drevesc.

»Oglejte si tole, gospod Henri!« je zanosno vzkliknil Lojz Lukač, za trenutek obstal in z zamahom svoje desnice Henriju pokazal na svoje gozdno kraljestvo, potem pa krenil na široko peščeno pot, ki je drevesnico delila na dve približno enako veliki polovici, ter zakoračil po njej tako hitro, da ga je Henri komaj dohajal.

»Kaj bi dejala moja mama, če bi videla, da ni nobene jelke več, niti njene ljubljenske,« je zatarnal Henri in zaprosil bradatega gozdarja pred seboj, bolj podobnega gozdnemu kralju kot honorarnemu varuhu gozdnega mladičja, naj baronici niti ne črhne o tem, kaj se je zgodilo z njeno jelko in gozdičkom.

»Brez skrbi, gospod Henri, vem, kako je Karolinka, hočem reči, gospa baronica,« se je Luka Lukač takoj popravil in nadaljeval, »imela rada svojo in vse druge jelke, zaljubljena je bila vanje.« In po kratkem razmišljanju je živo nadaljeval: »Vem pa tudi, da bi bila navdušena, če bi mogla videti tale gozd jelčic, smrečic in drugih mladih iglavcev. Tole je bodočnost našega gozdnega gospodarstva!« je s prepričanjem zaklical in spet z desnico pokazal na svoje zeleno bogastvo, ga ljubeče in poznavalsko pregledal, potem pa povedal: »Že s prvima dvema generacijama smo pogozdili največje poseke, pravzaprav morišča, ki jih je pustila za seboj konec štiridesetih let slabo organizirana, bolj politična kot gospodarna sečnja, v katero nas je prisilila vsestranska blokada Stalinove Sovjetske zveze in njenih satelitov, nekaj let pozneje pa je sibirski zima s snežnimi viharji napravila še več škode. S tole tretjo generacijo zdravih in rasti željnih sadik bomo pogozdili vse manjše jase in jasice gor do Antona,« je Lojz Lukač, ki svojega gozdarskega dela ni opravljal samo z znanjem, pač pa tudi s srcem, končal svojo pripoved in napoved. Potem je še enkrat z očetovskim pogledom pobožal svojo gozdno mladež in pomodroval: »Gozd je neuničljiv, to je največja sreča za ljudi.« In obrnil se je, pokazal na zadnjo stran dvorca in zaničljivo nadaljeval: »Poglejte, gospod, kako minljivo je vse, kar naredi človek, naj si še tako domišlja, da ustvarja za stoletja in tisočletja. Glejte, gospod Henri, tu zadaj je na grajskih zidinah že čisto malo ometa, na strehi pa še manj kritin kot spredaj!«

»Strašno, strašno!« je z ogorčenjem siknil Henri.

»Skromna, zelo skromna bo baroničina – in torej tudi vaša dediščina – če vama bodo dvorec res vrnil, gozdove pa kar odpišite. In vedeti morate, da boste stanovalcem morali najti primerna stanovanja,« je Lojz Lukač opomnil morebitnega dediča in povedal, da trenutno biva v dvorcu osem ali morda celo devet strank. »To pa je več kot petindvajset odraslih oseb brez otroškega drobiža seveda.«

»Ne pride v poštev!« je odsekal Henri; čez čas, ko se je prej ozrl po dvorcu, pa rekel bolj sebi kot gozdarju: »Sreča, da tega starega, nekdanj

gotovo dobro ohranjenega, zdaj pa neodpustljivo zanemarjenega in razpadajočega dvorca ne more videti moja mama...«

»To, edino to je revici prihranjeno,« je tudi Lojz Lukač pritrdil bolj zase, vprašal pa glasno in stvarno: »Kaj bosta napravila s temi zidovi, če jih dobita?«

»To se sprašujem tudi jaz... Priznati vam moram, da sem se pripeljal s kratkoročnimi, dolgoročnimi in celo daljnosežnimi načrti, pa so vsi, drug za drugim popadali v vodo. Tu je škoda vsakega šilinga za investicijo. Vendar mi ni žal, da sem prišel: mama se je v spominu vrnila v svojo mladost...«

...Tudi jaz sem se srečal s svojimi mladimi leti, si je moral priznati Lojz Lukač. Karolinka je bila zame najlepše in kristalno čisto dekle... Morala so miniti štiri huda vojna leta pa skoraj prav toliko nič manj hudih povojnih let, da sem se sprijaznil s stvarnostjo, da Karolinke ne bom nikoli več videl... Pa sem jo le! Toda kakšno? V njenem izsušenem bledečnem obrazu sem komajda odkril sled nekdanjih lepih, plemenitih potez... le prste, s katerimi mi je brodira po bradi, ima tako mehke, gibčne in nežne, kakor jih je imela... In tudi glas je še vedno Karolinkin...

Pa se je bradati orjak sredi zelenega morja gozdnih drevesc, obsijanih z vročim poletnim soncem, otrešel nežnosti in zaklical sebi pa Henriju: »Pojdiva, gospod, ženske naju gotovo že čakajo!«

»Pojdiva!« je pritrdil Henri, skorajda vesel, da se je rešil slepila, ki je zadnji čas mešalo njegovo sicer računarsko pamet.

Mladi počitnikarji, ki so že sedeli pri pogrnjeni, za kosilo pripravljene mizi, so hrupno sprejeli kralja Matjaža, za kar so otroci tudi imeli bradatega gozdarja, in mu skušali čim prej in čim glasneje povedati, kaj so v gozdu videli, doživeli in koliko gob, malin in borovnic nabrali, stara Lukačka pa je stopila k Henriju in mu povedala, da ga gospa baronica že težko pričakuje.

»Jo morda boli glava?« je Henri vprašal zaskrbljeno.

»Menda ne, ne počuti pa se dobro,« je povedala stara Lukačka.

»Sta se pogovarjali o tem, kakšen je zdaj dvorec in kako je bilo z gospodom baronom in gospo baronico?« je Henri takoj posumil.

»Gospa baronica bi bila rada vedela vse, prav vse... Hotela je celo gor v nadstropje, v svojo sobo in v svoj stolp...« je stari Lukački kar samo zletelo z jezika.

Toda prej ko bi bila mogla povedati še več, je Henri že odprl vrata v njeno sobo.

Baronica je sedela v naslonjaču z glavo na vzglavniku, niti zganila se ni, ko je vstopil.

»Spiš, mama?« je potihoma vprašal.

»Kako bi po vsem, kar sem izvedela, mogla spati?« je baronica bolj užaljena kot začudena zavrnila Henrija. Potem se je vzravnila, se z rokami oprijela naslonjal in sina očitajoče vprašala: »Zakaj mi nisi povedal resnice, Henri?«

»Kako bi ti mogel, mama?« je Henri prav tako začudeno vprašal svojo mamo, stopil k njej in ji narahlo položil roke na ramena.

Baronica je nekaj časa še negibno sedela, nenadoma pa stegnila roke predse. Ko jih je Henri, ki je dobro poznal ta njen gib, vzel v svoje roke, pa je razumevajoče pokimala in rekla: »Vem..., razumem, Henri, nisi mogel... tudi jaz ne bi mogla...«

»In kaj zdaj, maman?« je Henri vprašal.

»Poslovala se bova in se odpeljala,« je baronica odgovorila s trdnim, odločnim glasom, potem je otipala svojo belo palico, se s Henrijevo pomočjo dvignila in se namerila proti vratom v kuhinjo, od koder je bilo že ves čas slišati veselo vzklikanje. »Odpeljala se bova družno,« je še povedala jasno in odločno.

»Tudi jaz sem tvojih misli, mama: tu sva opravila!« je rekel Henri, stopil do vrat in jih odprl.

Najprej sta utihnili deklici, ki sta prvi zagledali visoko, belolaso gospo bledečnega obraza s čisto črnimi naočniki, potem so utihnili dečki in slednjič sta obmolnila tudi Lojz Lukač in njegova žena, stara Lukačka pa je stopila proti gostoma in ju povabila na kosilo.

»Prisedita semle za našo mizo, prosim!«

»Lahko pa gospe baronici in gospodu postrežemo v sobi!« se je oglasila gospodinja.

»Brez kosila ne moreta na pot,« se je nazadnje oglasil še Lojz Lukač in stopil h gostoma. »Prosim, lepo prosim, prisedita k nam!«

»Hvala, lepa hvala!« je spregovorila baronica in s težavo obvladovala ginjenost, ki jo je zajela, »nisem lačna, Henri pa tako prihaja na kosilo šele sredi popoldneva. Tedaj pa bova že blizu doma...«

»Nekaj malega bi vendar pojedli, gospa baronica, in tudi vi, gospod!« ju je stara Lukačka še enkrat povabila.

»In... in morda bi se še pogovorili o tem in onem!« ju je tudi Lojz Lukač še enkrat povabil, najprej v slovenščini, potem še v nemščini.

»Mnogo... je, mnogo sva izvedela... še preveč... preveč,« je jecaje povedala baronica, čez trenutek premagala razčustvenost in zaprosila za kozarec vode.

»Takoj, takoj!« je pohitel Lojz Lukač, vzel z mize prazen kozarec in stopil k vodovodni pipi. V tišino, ki je zavladovala v kuhinji, je veselo zažuborelo. In že je Lojz Lukač baronici ponudil poln kozarec. »Prosim, gospa baronica!«

Baronica je z desnico segla v prazno.

»Tule, prosim, Karolinka!« je rekel Lojz Lukač in od hladnih kapelj orošen kozarec predal baronici v roko.

Baronica si ga je prinesla k ustom. Po dveh kratkih požirkih ga je odstavila, potem pa ga v tišini, ki je postajala že mučna, izpila, ga vrnila Lojzu Lukaču in rekla: »To je naša, naša pohorska voda, takšne ni nikjer na svetu, tudi na Tirolskem ne.« In vzravnala se je, se še enkrat zahvalila za vse in stegnila desnico, da bi Lukalukačevi lahko segli vanjo, Henri pa je potegnil iz žepa listnico, se ozrl po otrocih, jih v trenutku preštel in vzel iz listnice avstrijski petstotak.

»Za otroke!« je rekel po nemško, počakal, da so vsi Lukalukačevi segli

gospe baronici v roko, se še sam poslovil, potem pa vzel svojo slepo maman pod roko in jo odpeljal iz kuhinje in iz dvorca.

Lojz Lukač in stara Lukačka sprva nista vedela, kaj naj rečeta in kaj storita, potem pa sta stopila za gostoma in ju pospremila do avtomobila.

Preden je Henri prižgal motor, sta iz dvorca pritekli deklici, večja s košarico borovnic, manjša s košarico malin, in stara Lukačka pa je rekla: »Za gospo baronico!«

Henri je vzel košarici in se zahvalil. Ko je povedal maman, kaj sta dobila, se je zahvalila za gozdne sadeže še baronica.

In odpeljala sta se, Lukalukačevi pa so se vrnili v двореc, sedli za mizo in molče počakali na kosilo.

Ljubljana – Zg. Polskava, iz poletja v jesen 1991

Intervju Sodobnosti: Jaša L. Zlobec

Jaša L.
Zlobec

Tale jesen, ki se zdajle preveša v zimo, vleče za sabo nekakšno žalost, ki je bolj otipljiva, kot so sicer jesenske žalosti. Za junijsko vojno je ostalo nekaj, česar ne bomo mogli nikoli več izbrisati (če niti ne omenjam grozljivo žalostne hrvaške zgodbe, ki ji zaenkrat ni videti konca). Zato bi začel pogovor prav pri tej temi. Bil si eden redkih, ki ob izbruhu »duty-free-vojne« ni reagiral refleksno, obrambno, ampak z di-

stanco, kar je povzročilo različne odzive in nerazumevanja – od prijateljskih do čisto javnih. Bi se hotel še enkrat postaviti v tisti 27. junij, ko si pisal svoj članek za Delo?

Si pa takoj dregnil z grebljico naravnost v žerjavico. Ko si že začel s to nesrečno vojno, bi najprej rad povedal, da me je človeško najbolj pretreslo, ko sem videl, kakšna krvoločnost se je polotila vrste ljudi, od katerih česa podobnega ne bi bil nikoli pričakoval. Kako je bil za marsikoga vrhunec slovenske samopodritve v pobijanju zmedenih osemnajstletnikov v jugoslovanskih vojaških uniformah. Ali drugače rečeno: doživljati vojno kot srečo, skorajda kot orgazem, to se mi je od nekdaj studilo.